

MAGYAR-ZSIDÓ SZEMLE.

SZERKESZTIK

BACHER VILMOS és BÁNÓCZI JÓZSEF.

MÁSODIK ÉVFOLYAM.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA.

1885.

ÉRTESÍTŐ.

Országvilág.

Török-zsidó világ.

Dr. Kunos Igndez tanár, ki — mint már közöltük — a török nyelvjárásokat és efnográfhiát illető tanulmányai szempontjából jelenleg török földön utazik, Szentlénk munkatársához *Goldziher Igndez*hoz intézett leveleiben utazásának eredményeiről és tapasztalatairól időről-időre érdekes részleteket közöl. Mint értesülünk, Kunos utazása az elébe tűzött tudományos célok tekintetében már eddig is nagy sikert mutat fel. Nem említhetjük elég dicsőréttel azt a tényt, hogy K. úr más körben mozgó tudományos vizsgálódásainak közepette hitsorsosainak viszonyait sem hagyja tekinteten kívül mindazon vidékeken, melyeken vagy átutaztában vagy hosszabb tartózkodásra megfordul. A Goldziherhez intézett levelekből rendelkezésünkre boesított következő részletek olvasóink nagy részének érdekével fognak találkozni, annál is inkább, minthogy a török zsidóságról az »Alliance isr. univ.« időszakonkinti tudósításain kívül leginkább csak P. Bandin »*Les Israélites de Constantinople*« (Konstantinápoly 1872.) című nagyon is összegező munkára ¹⁾ vagyunk utalva.

Konstantinápoly, 1885. május hó 23-án.

». . . Bulgáriában akartam volna ugyan a spanyol zsidók közt forgo-lódni, de mindjárt első lépésemnél oly bizalmatlanul és gyanakvó szemmel fogadtak és annyira el voltak iskoláikkal meg alliance-ellenes izgatásaikkal foglalva, hogy abba hagytam őket és nyelvészkedő célo-m után láttam. — Nehány alliance iskolát meglátogattam, előadásukat végig hullgattam és mégis megfoghatatlan, mint idegenkednek a zsidók e jóra való iskolák szellemétől. Mindenütt van ellenpárt, mely elleniskolát állít és mindent

¹⁾ Ugyanczen szerzőtől van még a zsidó szempontból érdekes követke-ző munka is: »*Le siège de Rhodes. Chronique du XIVème siècle.*« Kon-stantin. 1873.

elkövet, hogy amannak tekintélyét alássa. A fővárosban több alkalman lesz ezzel is, meg egyéb zsidó dolgokkal is foglalkozni, az utat, módot is inkább meg fogom itt találni. Egy érdekes felekezet körül már kezdek szimatolni, mely minden felekezethez inkább hasonlít mint a zsidóhoz.

Egy másik levélből, mely július hó elején kelt, a következő részlet kivonását tartjuk érdekesnek :

». . . De ideje áttérnem a zsidó dolgokra. Kétféle felekezet körül kezdtem meg szimatoláson. Az egyik zsidó, noha nem egészen vallja magát annak, a másik meg nem zsidó, noha titokban annak ismeri el magát. Érttem a Krimből ide szakadt *karaitá*-kat, meg a titkok homályába burkolt *manin*-okat. Mindkettő takargatja magát a világ elől, amaz büszkeségből, ez meg félelemből. A vallására büszke és az abból semmit el nem áruló karaita lenézi mintegy a spanyol meg a német zsidót, és Konstantinápoly-nak *Haszkó*j nevű városrészébe húzódva, alig hogy ki-ki lép fészekéből. Egy szombaton sétáltam végig utcajúnkon. Templomukba nem mehettem ugyan, nem látják szívesen ott az idegent ; beszélni sem igen beszélhettem velük, mert a héberen kívül rendesen görögül beszélnek, de annál többet bámulhattam egész török formára vett ruhájokat, melyből csak a prémes felöltő jellemzi a zsidót. Egy perai műveltebb karaita jó eleve figyelmeztetett már, hogy tőlük ugyan semmit sem tudok meg, és kérésünre megígérte, hogy rabbijoknak fog legközelebb ajánlani, hogy kérdéseimre feleleteit ne nagyon sajnálgassa. Egy-kettővel szóba állottam ugyan, nyájas kíváncsiságukat ki is elégítettem, de mikor én kezdtem a dolgot feszegetni, esapant a buzgóságok. Ősrégi hazijoknak nem Krimet, hanem a török fővárost tartják, azért beszélnek nagyobbára görögül is. A görög császárok korából jöttek ide, hogy honnan, maguk sem tudja . Krimi rokonaikat nagyon becsülik és míg más zsidóval a világért sem lépének atyafiságba, addig krimi testvéreiknek szívesen ajánlgatják leányaikat. Krimben, mondják, nem görögül, hanem tatárul beszélnek, sőt szent könyvük is van tatár nyelven héber betűkkel. Alakjuk, megjelenésük nagyon jó hatást tesz az emberre. Komolyak, de beszélgetés közben nyájasak és a kereskedője is sokkal nyugodtabb, mint a jóval kapzsibb spanyol zsidó. Másokkal nem is érintkeznek szívesen, beérik a maguk kis helységével, ott élnek, ott kereskednek. A többi zsidókat egyszerűen negligálják, noha amazok, különösen a spanyolok, kigyót-bekát kiáltanak rájuk. Tagadják mintha a karaiták zsidók volnának ; hiszen a talmudot nem ismerik, nem olvassák, templomukban keveset időznek és sok olyan ezerimoniát elhanyagolnak, a mit a spanyol lényeges dolognak tart. Másfelől meg neveti buzgóságukat, hogy a biblia szavaihoz oly rendkívül ragaszkodik, hogy tízet p. akkor se rakna szóhá-

jában, ha veszélyes beteg kívánja a meleg ételt. Zsidó formák, de még sem azok, mondja egy része; régebben azok voltak, most már elromlottak, mondják ismét mások. Kevés volt még eddig az alkalom, hogy többet is megtudjak, másrészt meg a mumínok kötötték le figyelmem, a kik sokkal nagyobb tömegben Szalonikit lakják. Remélem, hogy köv. levelemben érdekes dolgokat fogok róluk mondhatni, de szükséges, hogy Szalonikiban üssen fel egy pár hétre sátorfámat.« . . .

Reméljük, hogy Kmos leveléből a zsidóság ez érdekes részére nézve időről-időre további részletek is fognak rendelkezni sünkre kerülni.

Tanügy.

A zsidó népiskolák.

V.

(Utolsó közlemény.)

Az előbbi cikkben törekedtem kimutatni, hogy az eredeti biblia nem lehet a hit- és erkölestani oktatásnak alapja, mivel először a bibliafordítás a zsidó nyelvvoktatásnak is szolgálván szövegül — sőt kiválókép ennek — ez a kumuláció csak zavart okozhatna; másodsor mivel annak a szövegnek, a melylyel a gyermekekben vallásos és erkölesi érzelmeket akarunk támasztani, a lehető legvilágosabbnak, a gyermek értelméhez könnyen hozzáférhetőnek kell lenni, nem lehet tehát merőben idegen nyelvti szöveg; végre harmadsor mivel a népiskola nem szorítkozhatik a biblia oly töredék részére, mint a memyit a *Jordítás* alapján ismertetni képes. Kimutattam továbbá, hogy a káté-féle vallástani kézikönyv még kevésbbé fogadható el alapúl, mivel époly mértékben ellenkezik a zsidó vallástani oktatás hagyományos módjával, mint a lélektani törvényekre alapított pedagógiával. De nem lehet végre a hitoktatás alapjául elfogadnunk a zsidók történetének rövid vázlatát sem, mivel az ilyen könyv száraz név- és tény-halmaza lehetetlen hogy a gyermek érzületére hatást tehessen, nem alkalmas tehát arra, hogy segítségével erkölesi és vallási érzelmeket ébreszszünk.

De mi legyen hát a zsidó hit- és erkölestani oktatás alapja?

A magyar biblia és a zsidók biblia utáni történetének olvasmánya, más szóval, *a zsidó népiskolai olvasókönyv*. Hy czélzattal, hogy t. i. olvasmányaik kapcsán taníttassék a hit- és erkölestan, vannak szerkesztve az országos izraelita tanítóegyesület által kiadott olvasókönyvek, melyeket a